

Природата, човекът, техниката. Критика на антропоцентризма и проект за етика на бъдещето при Ханс Йонас

Резюме на магистърска теза защитена на 17.03.2010 от Ирина Георгиева, магистрант в МП Практическа философия към специалност Философия на Философски факултет при СУ “Св. Климент Охридски”

Настоящата магистърска теза разглежда проблема за бъдещето на технологичния свят.. Темата за ефектите от приложенията на научните постижения е особено актуална в последните няколко десетилетия. Днес, превърнала се от средство в самоцел, техниката ни поставя в кризисна ситуация, която изисква преосмисляне на следните въпроси:

- какви са и докъде се простират правата ни относно намесата ни в природата
- как искаме да живеем сега и в бъдеще, без да вредим на себе си и околния свят

Тези питання намират израз в голяма част от постмодерните етически концепции, основани върху идеята за отговорността, защото нейното разбиране и етизиране прави възможно моралното оценяване и регулиране на човешката дейност.

Етиката на отговорността на Ханс Йонас като една от тези концепции е основният акцент в настоящия текст. Водещи в нея са ценността и смисълът на живота във всичките му форми. Факт е, че човекът е станал опасен не само за себе си, но и за цялата биосфера. На този фон Йонас смята, че единствената останала открита възможност за саморегулация от страна на човека се крие в неговата нравственост, тъй като етиката не е просто описание и анализ на дадено културно, религиозно и пр. обосновано поведение, а преди всичко дава нормативни предписания и насоки за тяхното следване, изразени в задължения. В проекта си за една етика на бъдещето Йонас подлага на критика антропоцентризма в традиционните етики и инструменталното разбиране на природата, което дължим на философско-научните възгледи на Новото време и неговата безрезервна вяра в човека, разума и прогреса. Възприемането на природата като инструмент е довело до нейното деградиране и лишаване от ценност. Необходимо е сериозно ревизиране на това доминиращо отношение към природата. Постулираната от Бейкън изходна позиция, според която мощта е пропорционална на знанието, придобива ново звучене в концепцията на Йонас – отговорността е пропорционална на мощта.

Етическите възгледи на Ханс Йонас са изложени главно в “Принципът на отговорността” (Das Prinzip Verantwortung, 1979). В разбирането му за етика на отговорността се открояват няколко основни момента. Дългът на човека да се грижи за околния свят е онтологически основан, т.е. той е безусловен, несвързан с обстоятелствата. Така една нова метафизика като фундамент за актуална на технологичната цивилизация етика се оказва необходимост в концепцията на Йонас. Същностното знание за човека разкрива водещата роля в неговия живот на целеполагането и свободата, а свободата и отговорността (същностни човешки характеристики) взаимно се обуславят. Йонас се връща към отдавна “демодиралата” идея за природна телеология, като същевременно застъпва разбирането, че природата е обективно ценна, сама по себе си, а не само за човека. Дълг на човека е нейното съхранение. Следователно, етиката на бъдещето се нуждае от футурология или научна проекция на онова, до което днешните ни действия

могат да доведат. Обмислените заплахи намират израз в евристика на страха, която разчита на въздействието на лошата прогноза върху разума и чувствата. Етиката на Йонас се ръководи и от формулирания от него в духа на Кант императив: “Постъпвай така, че следствията от твоето действие да са съвместими със съхранението на истинския, човешкия живот на Земята”. Това е постижимо, ако съвременната цивилизация е способна да промени нагласата си към природата и се ориентира към едно превантивно мислене с оглед намаляване на риска за бъдещите поколения.

В структурно отношение текстът е разделен на три основни части. Първата е насочена към разбирането на природата като основа за научното мислене и техническия прогрес. Съпоставени са т.нар. стара и нова наука или характерното за гръцката философия усвояващо разбиране на природата и присъщия на модерната наука стремеж към нейното овладяване и подчиняване. Във връзка с настъпилния обрат в отношението към природата са разгледани съответно възгледите на Платон и Аристотел и на Френсис Бейкън. Сравнението разкрива как с течение на времето сме се отдалечили от природата и сме започнали да я възприемаме като инструмент и нищо повече, което оправдава всевъзможните набези върху нея.

Научно-техническият прогрес неизбежно води до промяна в начина на човешкия живот, оказва влияние върху политическите и икономически процеси. Универсалното влияние на техниката като продукт на човешката цивилизация налага осмисляне на обострящите се проблеми, свързани с нея. Осмислянето на същността на техниката е един от основните компоненти на философското знание през XX век. Емблематични в това отношение са изводите на О.Шпенглер, К.Ясперс, М.Хайдегер, които са разгледани във втората част на текста. Стремежът им да осъзнаят своето време, както и трагичното в съдбата на днешното човечество, поставя началото в открояването на нови акценти в областта на етиката въз основа на загрижеността за бъдещето на хората и света изобщо. Прогресът налага търсенето и посочването на нови подходи към морала, релевантни на живота.

Ханс Йонас с неговия проект за етика на бъдещето, основана на отговорността, е представен като един от първите, обосновали ново мислене за природата. С времето то става все по-популярно в биоетичните дискусии и в частност в екологичните, допринесли за развитието на екоетика. Налагането на това мислене е пряко свързано със съдбата на човечеството и Земята – неговото единствено и уютно място за живот.